

1914

OSMANLI NÜFUSU (1830-1914)

DEMOGRAFİK VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınıdır.

Valikonagi Cad. Samsun Apt. No. 57 Kat 2 34365 Nişantaşı-İstanbul

Tel: 0 212 233 21 61

Faks: 0 212 234 32 90

www.tarihvakfi.org.tr

yayin@tarihvakfi.org.tr

Yayın Hazırlayan
Osman Bahadır

Kitap Tasarımı
Haluk Tunçay

Kapak Tasarımı
Yonca Ören

Düzeltilen
Nihal Boztekin

Baskı
Step Ajans

İstanbul, Nisan 2003

ISBN 975-333-169-X

KEMAL H. KARPAT

OSMANLI NÜFUSU (1830-1914)

DEMOGRAFİK VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ

Çeviri

Bahar Tırnakçı

Kemal H. Karpat, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden lisans, Washington Üniversitesi ile New York Üniversitesi'nden siyasal ve sosyal bilimlerde master ve doktora dereceleri aldı. Halen Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olan Karpat'ın ana araştırma alanı, Osmanlı İmparatorluğu ve modern Türkiye döneminde Ortadoğu ve Balkanlar'daki nüfus, göç hareketleri ve milliyetçiliktir. *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal ve Kültürel Ekonomik Temelleri*, İstanbul: Afa Yayınları, 1996; *Osmanlı ve Dünya: Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri*, İstanbul: Ufuk Yayınları, 2000; *Turkey's Politics: The Transition to a Multi-party System*, Princeton: Princeton University Press, 1959; *Political and Social Thought in the Contemporary Middle East*, Greenwood Press, 1982; *Ottoman Past and Today's Turkey*, Leiden Brill, 2000 ve *Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith and Community in the Late Ottoman State*, OUP, 2001, Karpat'ın yayımlanmış kitaplarından bazılarıdır.

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ-KİTABIN DOĞUŞ ÖYKÜSÜ

- Göç Nedir? Tarihi Göçlere Genel Bir Bakış / 3
Göçlerin Türleri ve Nedenleri / 5
Göçün Etkileri / 8
Göçler, Osmanlı Devleti ve Modern Türkiye'nin Oluşumu / 11
Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Göçlerin Etkileri: Yeni Bir Toplumun Oluşumu / 16
Osmanlılık / 20
Sultan II. Abdülhamid'in İslamcılık Politikası / 22
Yeni Orta Sınıflar ve Birey-Devlet İlişkilerinin Değişimi / 24
Eğitim Sistemi ve Yeni Elitlerin (Güzidelerin) Doğuşu / 27
Sonuç / 3233
Önsöz İçin Ekler /

İNGİLİZCE BASKIYA ÖNSÖZ

- Giriş / 38
Tablolar / 38
Takvim ve Tarihler / 38

1. OSMANLI'DA NÜFUS ÇALIŞMASINDA KAVRAM VE YÖNTEM SORUNLARI

- Osmanlı'da Nüfus Çalışmaları: Bir Değerlendirme / 41
Resmi Osmanlı İstatistikleri: Değeri ve Kullanımı / 43
Nüfus Sayımları ve İdari Bölünme / 45
Osmanlı Nüfus Sayımı İstatistiklerinden Yararlanırken Karşılaşılan Sorunlar / 46

2. NÜFUS DAĞILIMI VE OSMANLI'DA NÜFUS SAYIMININ GELİŞİMİ, 1800-1914

- Nüfus Araştırmaları, 1800-1878 / 56
1831-1853 Yılları Arasındaki Osmanlı Nüfusuna İlişkin Tahminler / 61
Tuna Vilayeti Sayımı ve 1878 Yılına Dek Nüfus İstatistikleri / 63
1831-1878 Yılları Arasındaki Osmanlı Sayımlarının ve İstatistiklerinin Bir Değerlendirmesi / 65
1831-1878 Yılları Arasındaki Nüfus Kayıt Düzeni: Berlin Antlaşması'nın Sonuçları / 67
1881/82 Sayımı ve Kayıt Düzeni / 69
1881/82 Nüfus Sayımı ve Kayıtlarının Yürürlüğe Girmesi / 72
Son Osmanlı Sayımı, 1905-6 / 75

3. OSMANLI NÜFUSUNUN DİNİ VE ETNİK DAĞILIMI:

GENEL BİR DEĞERLENDİRME

- Giriş / 84
Rumlar / 86
Bulgarlar / 88
Ermeniler / 91
Müslümanlar / 96
Toplumsal Koşullar / 99

4. OSMANLI DEVLETİNDE 19. YÜZYILDAKİ NÜFUS HAREKETLERİ

- Giriş / 102
Osmanlı'nın Kendi Topraklarına Yönelen Göçle İlgili Politikası / 104
Bulgar Göçü / 106
Müslüman Göçleri: Kırmılıların ve Çerkezlerin Osmanlı İmparatorluğu'na Göçü / 108
Balkan Müslümanlarının Göçü / 113
Sonuç: Göçün Toplumsal, Ekonomik ve Siyasal Etkileri / 119

5. İSTANBUL'UN NÜFUSU, TOPLUMSAL VE EKONOMİK DÖNÜŞÜMÜ;
OSMANLI MİKROKOZ AOSU

Giriş / 122

Dönüşümün Eşiğindeki İstanbul: Toplumsal ve Ekonomik Yaşam / 122

II. Mahmud Döneminde İstanbul (180. -1839) / 126

Yeni Bir Toplumsal Sınıfın Yükselişi: Bürokrasi / 128

19. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul / 132

Pera'nın Yükselişi ve Avrupa Tarzında Dükkânların Açılması / 135

İstanbul'un Nüfusu / 140

İSTATİSTİK EKLERİ

Sayım Kayıtlarından ve Yıllıklardan Elde Edilen Genel Osmanlı Nüfus İstatistikleri / 149

Çeşitli Vilayetlerdeki Ulusal ve Dini Grupların Nüfus Tablosu / 228

19. ve Erken 20. Yüzyılda İstanbul'un Nüfusu / 236

Geç Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Nüfusunun Demografik, Sosyal ve Ekonomik Özellikleri /243

EKLER

1. Osmanlı'da Kentleşme: Kırımlıların Dobruca'ya Göçü ve Mecidiye'nin Kurulması (1856-1878) / 261

Dobruca'nın 1850 Yılından Önceki Demografisi / 263

Kırım Savaşı ve Sonuçları, 1856-1866 / 264

Mecidiye Kentinin Planlanması / 266

İskânın Ekonomisi / 268

Mecidiye'nin, Dobruca'nın Ekonomisi ve Nüfusu Üzerindeki Etkisi / 269

Nüfus Artışının Ölçülmesi / 270

Sonuç / 272

2. Amerika'ya Göç Eden Osmanlılar, 1860-1914 / 277

Giriş / 277

Göçün Nedenleri / 278

Göçün Kapsamı: Toplam Sayılar, Kökenler, Dinler / 281

Osmanlı Göç Politikası ve Göçmenlerin Nakli / 285

Göçmenlerin Yasal Konumu: Osmanlı İdaresiyle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Anlaşmazlık / 288

Sonuç / 290

Ekler ve Tablolar / 292

3. Rusya ve Balkanlar'dan Hicret: Geç Osmanlı Devletinde Kendini Tanımlama Süreci / 300

Giriş / 300

Tarihsel Göçler: Kısa Bir Anlatı / 300

Göçmenler / 301

Kimlik Değişimini Kolaylaştıran Koşullar / 303

Kimlik Değişimini Harekete Geçiren Bir Unsur Olarak Göç Süreci / 304

İslamcılık ve Kimlik Değişimi / 305

Abdülhamid'in Sentezi: Kimlik Değişimi / 307

Sonuç / 308

Kişisel Bir Not / 309

4. Balkanlar'daki Müslüman Azınlık / 311

Toplam Sayı ve Coğrafi Dağılım / 311

Osmanlı İdaresi Altında Balkan İslamiyetinin ve Cemaat Örgütlenmesinin Doğuşu / 312

Müslümanların Azınlık Konumuna Geçmeleri / 313

Ulus Devletlerde Müslümanlara Yapılan Uygulamalar / 314

5. Osmanlı Devletinde Yahudi Nüfusu Hareketleri / 321

Giriş / 321

Eski Osmanlı Topraklarındaki Osmanlı Yahudileri /323

Osmanlı Yahudilerinin Göçü Üzerine Bir Çalışma / 324

Balkan Yahudilerinin Toplam Sayısı / 326

Filistin'deki Osmanlı Yahudilerinin Rolü / 327

Sonuçlar / 328

DİZİN / 329